

УДК 261

Віталій Бринов

ЗВ'ЯЗОК ХРИСТИЯНСЬКОГО РЕАЛІЗМУ РЕЙНХОЛЬДА НІБУРА ТА НЕООРТОДОКСІЇ

Vitalii Brynov

CONNECTION BETWEEN REINHOLD NIEBUHR'S
CHRISTIAN REALISM AND NEOORTHODOXY

Анотація. У статті розглянуто розвиток ідей християнського реалізму як філософської та етичної концепції Рейнхольда Нібура. Описано передумови розвитку ідей християнського реалізму, серед яких особисте ставлення Нібура до філософії та епістемології, а також практичний досвід служіння у Детройті. Визначено методологічний підхід Нібура як протиставлення ідеального та реального, з подальшим усуненням конфлікту між ними. Зазначено, що з точки зору Нібура перетворююча сила християнства коріниться у етично-метафізичному дуалізмі, де етика підпорядковує собі метафізику та дає силу до соціокультурних перетворень людства. З'ясовано, що етична концепція християнського реалізму включає в себе поділ людей на ідеалістів, реалістів та циніків. Крім того, описано відношення Нібура та інших теологів неоортодоксії: Карла Барта, Пауля Тілліха, Еміля Бруннера та Рудольфа Бультмана. Згадано полемічні відносини між Нібуром і Бартом. Зазначено, що головна розбіжність між Бартом і Нібуром полягала у відношенні до теологічної перспективи: для Барта вона була переважно

В. Бринов. Зв'язок християнського реалізму Рейнхольда Нібура...

догматичною, а для Нібура – етичною та апологетичною. Найбільш близькою до теологічної позиції Нібура є теологія Брунера, але розбіжності між ними полягали у ставленні до природного закону. Зазначено, що розбіжність між Нібуром та Бульманом полягала в інтерпретації концепції міфу. У підсумку розглянуто внесок неоортодоксії у розвиток теології ХХ століття, який складається з п'яти головних досягнень: визначення теології одкровення як концепції Богопізнання, переосмислення біблійних текстів як носіїв керигми, історична контекстуалізація теологічної традиції, переосмислення ідей Реформації, екуменічний наголос у теології.

Ключові слова: християнський реалізм, ідеалізм, дуалізм, Рейнхольд Нібур, Карл Барт, неоортодоксія.

Abstract. *The article considers the development of the ideas of Christian realism as a philosophical and ethical concept of Reinhold Niebuhr. The background of the development of Christian realism's ideas is described. It is noted that the most significant factors were Niebuhr's personal attitude to philosophy and epistemology, as well as the practical experience of serving in Detroit. The methodological approach of Niebuhr is defined as a contrast between the ideal and the real, with the subsequent solving of the conflict between them. It is noted that from the Niebuhr's point of view, the transforming power of Christianity is rooted in moral and metaphysical dualism, where ethics subordinates metaphysics and gives strength to social and cultural transformation of humanity. It is explained that the ethical concept of Christian realism includes the classification of people as idealists, realists and cynics. In addition, the relationship of Niebuhr and other neo-orthodoxy theologians is described. Among them are Karl Barth, Paul Tillich, Emil Brunner and Rudolf Bultmann. The polemic between Niebuhr and Barth is noted. It is shown that the main difference between Barth and Niebuhr was in the theological perspective: for Barth it was mostly dogmatic, and for Niebuhr – ethical and apologetical. The most similar to the theological position of*

Niebuhr is Brunner's theology, but the differences between them are related to the natural law. It is noted that the discrepancy between Niebuhr and Bultmann was an interpretation of the concept of myth. Finally, the contribution of neo-orthodoxy to the development of theology of the twentieth century is considered. It consists of five main achievements: the definition of theology of revelation as a concept of knowledge of God, the rethinking of biblical texts as carriers of kerygma, the historical contextualization of theological tradition, the rethinking of the Reformation's ideas, and the ecumenical emphasis in theology.

Keywords: *Christian Realism, Idealism, Dualism, Reinhold Niebuhr, Karl Barth, Neoorthodoxy.*

Постановка проблеми. Розвиток й ускладнення суспільства та загальний прогрес цивілізації розширюють горизонти та перспективи людства, але разом із тим призводять до виникнення нових проблем і питань, які потребують вирішення. Нерідко проблеми, які не можуть бути вирішені за допомогою існуючих інструментів та підходів, приводять людство до нових криз, під час яких люди зазнають втрат. Однією з проблем є поширення та популярність ідеалістичних концепцій, які заважають суспільству раціонально оцінювати свій стан та часто приводять до криз саме через ідеалістичні погляди, що заперечують існування проблеми. У таких випадках криза є кульмінацією конфлікту між уявним і реальним світом. Рейнхольд Нібуhr розробляв ідеї християнського реалізму саме через усвідомлення необхідності боротьби з ідеалізмом у суспільстві, християнстві та політиці. Тому ідеї християнського реалізму варті розгляду і актуальні сьогодні в українському суспільстві.

Ступінь наукової розробки. Ідеї неоортодоксії були дуже поширені у першій половині та в середині ХХ сто-

В. Бринов. Зв'язок християнського реалізму Рейнхольда Нібура...

ліття, через намагання християнської суспільно-філософської думки подолати кризи двох світових війн та переосмислити крах ідей ліберальної теології XIX століття. У 1970-х роках на зміну неоортодоксії з'явилися ідеї теології визволення, проте інтелектуальні розробки неоортодоксії цінні саме через критичне ставлення до ідеалізму і спроби відповісти на проблеми суспільства наявними та наочними інструментами. Про богослов'я кризи писали Йозеф Лукл Громадка, Дітріх Бонхеффер. Ідеї неоортодоксії розробляли Рейнхольд Нібур та Пауль Тілліх у США, Карл Барт, Еміль Бруннер та Рудольф Бультман у Європі. На пострадянському просторі неоортодоксію досліджували Дмитро Бінцаровський, Олександр Ворохобов, Роман Соловій.

Формулювання мети. Метою дослідження є характеристика християнського реалізму як напрямку неоортодоксії. У дослідженні будуть розглянуті передумови розвитку християнського реалізму як ідей Рейнхольда Нібура, етична система християнського реалізму та зв'язок з іншими теологічними концепціями неоортодоксії.

Виклад основного матеріалу. Рейнхольд Нібур не приділяв багато уваги назві свого теологічного методу. Проте, він визначав свою позицію як «біблійну», «християнську» та «реалізм» [Leatt 1973: 84]. Аналіз творчості Нібура демонструє історичну контекстуалізованість християнського реалізму. Християнський реалізм є демонстрацією результатів багаторічної боротьби Нібура з теологічними та моральними проблемами суспільства. За власним свідченням Нібура, на його позицію вплинули «звуждованість епістемологією», «розчарованість в релігії XIX століття» та «досвід служіння у Детройті, який вплинув на нього сильніше, ніж усі книги, які він прочитав» [Kegley 1961: 4-5]. Незважаючи на навчання у ліберальному богословському

середовищі, Нібур не сприйняв ідей християнського лібералізму, а під час служіння у Детройті розчарувався у відірваному від реальності «простому християнському ліберальному моралізмі» та почав шукати більш адекватну етичну альтернативу.

Причини, через які ліберальна теологія втратила практичний сенс і користь, описав Хельмут Річард Нібур, молодший брат Рейнхольда Нібура. Його позиція щодо невідповідності «релігії ХІХ століття» викликам реальності викладена у книзі «Царство Боже в Америці»: «Романтична концепція Царства Божого не включала в себе непослідовності, кризи, трагедії, жертви, втрати всіх речей, хреста та воскресіння. З боку етики вона узгоджувала інтереси індивіда з інтересами суспільства через віру в природну збіжність інтересів, або в доброзичливий та альтруїстичний характер людей. В політиці та економіці вона ігнорувала національну та класову нерівність, звертаючи увагу тільки на зростання єдності, та не помічаючи збільшення самоствердження та експлуатації. У релігії вона примирила Бога з людиною, через обоження людей та олюднення Бога... Христос Відкупитель перетворився на вчителя Ісуса, або на духовного генія, який повністю розвинув у собі релігійні можливості людини... Еволюція, ріст, розвиток, культура релігійного життя, виховання добрих почуттів, розширення гуманістичних ідеалів та прогрес цивілізації зайняли місце християнської революції...

Бог без гніву привів людей без гріха у царство без суду, через служіння Христа без хреста» [Niebuhr H.R. 1959: 191-193].

Незважаючи на те, що через знудьгованість епістемологією Нібур залишив академічну кар'єру на користь пасторської, він не зміг уникнути епістемологічних проб-

лем. Нібур визнавав важливість філософських теорій, «якщо потрібно кинути виклик старому, як світ, альянсу християнської віри та філософського ідеалізму» [Kegley 1961: 4]. Частіше всього для пояснення позицій християнського реалізму Нібур використовував протиставлення ідеалізму та реалізму. Власне метод християнського реалізму полягає в усуненні напруженості між ідеальним та справжнім. Вперше цей метод Нібур застосував у книзі «Does Civilization Need Religion», де він розглядає етичні та метафізичні проблеми релігії. Релігії західної цивілізації описуються їм як оптимістичні щодо людської природи, а релігії східних країн – песимістичні [Niebuhr 1928: 191]. Таким чином, через те, що жодна з моделей не відповідає дійсності та потребам людей, єдиним виходом для Нібура дуалізм між ідеалами та реальним життям.

Нібур пише: «Єдиною плідною альтернативою монізму Заходу та пантеїзму Сходу, які визначають Бога та світ, реальне та ідеальне, є дуалізм, який зберігає певну різницю між ними і не втрачає одне в іншому. Дуалістичні рішення загадок життя не є чимось новим в історії релігійної думки» [Niebuhr 1928: 194]. Джеймс Ліетт у своєму дисертаційному дослідженні зауважує, що «з метафізичної точки зору такий дуалізм може бути дещо неохайним, але він є джерелом етичної сили» [Leatt 1973: 87]. Як приклад, наводиться дуалізм юдаїзму та християнства, де релігія має одночасно динамічну та драматичну силу, та «призводить до відродження життя у конфлікті із злом» [Niebuhr 1928: 197].

Для підтвердження здатності утримувати зв'язок між ідеальним і реальним через метафізичний дуалізм, Нібур наводить цитату Альфреда Вайтхеда з книги «Релігія у творенні»: «Християнство завжди було релігією, яка прагне до метафізики, на відміну від буддизму, який сам є метафізи-

кою, що породжує релігію... Недоліком метафізичної системи є сам факт, що вона представляє з себе акуратну маленьку систему, яка тим самим надто спрощує своє вираження світу... Щодо ставлення до зла, християнство є менш чітким у своїй метафізичній ідеї, але більшій мірі враховує факти» [Niebuhr 1928: 198].

Підсумовуючи питання метафізичних та етичних аспектів релігії, Нібур пише: «Є вагомими підстави прийняти принаймні кваліфікований дуалізм не лише тому, що він морально потужніший, ніж традиційні монізми, а тому, що він метафізично прийнятний» [Niebuhr 1928: 212]. Таким чином, конфлікт між метафізичним та етичним у релігії Нібур вирішує шляхом підпорядкування метафізичного до етичного, та розташовує «етичну релігію» на філософсько-метафізичному базисі. Через етичну первинність релігії, вона може бути джерелом соціального відновлення у часи суспільних криз.

Якщо метафізичний дуалізм вважався Нібуrom прийнятним для «етичної релігії», то у політичних теоріях напруженість між ідеалізмом та реалізмом необхідна. Фактично, Нібур розрізняє ідеалізм і реалізм як в метафізиці, так і в політичній теорії. Проте, у політиці ідеалізм та реалізм означають скоріше точку зору, ніж доктрину, і через це політичні визначення є менш точними порівняно з метафізичними.

Нібур визначає політичних ідеалістів як прихильників до моральних норм та ідеалів, на противагу егоїстичному інтересу індивідів або спільнот. Реалізм визначається як позиція, яка бере до уваги всі суспільні та політичні чинники, насамперед егоїстичні інтереси та владу. Нібур пише: «За визначенням сумнозвісного "реаліста" Макіавеллі, призначення реалістів – слідувати реальному

В. Бринов. Зв'язок християнського реалізму Рейнхольда Нібура...

стану речей, а не уяві про них, хоч багато людей уявляють картини республік та урядів, які ніколи ніхто не бачив. Таке визначення означає, що ідеалісти підвладні ілюзіям щодо соціального стану речей, і вони дійсно у них перебувають» [Niebuhr 1953: 119].

З часом політичний підхід Нібура змінився до більш прагматичного, ніж той, який можна бачити у «Дітях світла та дітях темряви». Перед Другою Світовою війною Нібур поділяє людей на дітей світла, що сліднують за ідеалами загального блага, та дітей темряви, які керуються своїми егоїстичними інтересами. Проте, після Другої Світової війни та перемоги над нацизмом, дітей темряви на міжнародній арені не залишається, тому є тільки ідеалісти, які спрямовуються на неіснуючі ідеальні речі, і є реалісти, які беруть до уваги всі чинники політичного впливу. Якщо згадати, що «мораль національної спільноти полягає в обслуговуванні національних інтересів» [Niebuhr 1960: 84], то стає зрозумілим, що у міжнародній політиці немає «хороших» чи «поганих», тому що кожна сторона відстоює свої інтереси.

Проте Нібур згадує і циніків, як таких, хто не може підтримувати тісний зв'язок між ідеалами і реальністю, і тому Макіавеллі з такої точки зору не є реалістом. Першим видатним реалістом західної цивілізації Нібур вважав Августина [Niebuhr 1953: 120-121]. Августин в описанні «міста земного» описав фактори егоїстичного інтересу та влади, і дав їм теологічний базис у концепції первородного гріха. Більше того, Августин яскраво описує тісний зв'язок між ідеальним і реальним у ідеї «міста Божого» та «міста земного».

Таким чином, Ліетт підсумовує витоки християнського реалізму у біблійній традиції, у метафізиці Вайтхеда

та у теології Августина [Leatt 1973: 90]. Він наводить визначення та фінальну позицію щодо християнського реалізму, яку Нібур описав у своїй останній книзі «Природа людини та її спільноти»: «В принципі, християнська віра вважає, що людська природа містить у собі як самоспрямовані, так і соціальні імпульси, при тому що перші сильніші за останніх. Це припущення є базисом християнського реалізму. Не можна вважати, що чесноти, які властиві такому реалістичному аналізу людського стану, гарантуватимуть обґрунтованість будь-якого християнського рішення для двох неприємних проблем: встановлення толеруючої гармонії між самоспрямованими індивідами у цивільному суспільстві та відносин пов'язаних політичних спільнот між собою. Друга проблема сама по собі складніша за першу, через більшу силу колективної самоспрямованості порівняно з самоспрямованістю індивідів». [Niebuhr 1965: 39].

Нібур відмовлявся називати себе теологом у передмовях до своїх творів. Він вважав себе соціально-етичним філософом та апологетом. Проте, його соціальна етика та апологетика оперувала теологічними категоріями, в рамках «біблійного», або «християнського реалізму». Категорії християнського реалізму є близькими до теологічних категорій неоортодоксії, хоч американська теологічна думка завжди була більш прагматичною, порівняно з європейською теологією. Теологія Нібура має спільні ідеї з теологією Пауля Тілліха, Еміля Бруннера, Карла Барта та Рудольфа Бультмана. Втім, між ними є і багато різного. У деяких сферах різниця у поглядах була такою великою, що навіть призвела до конфронтації Нібура з Бартом.

Полеміка Нібура з Бартом почалась у кінці двадцятих років ХХ століття, тривала навіть під час очної зустрічі на з'їзді Всесвітньої Ради Церков у 1948 році в Амстердамі, і

закінчилась на початку шістдесятих років. Вона заслуговує розгляду через те, що Нібур публічно визнавав свою зобов'язаність ідеям Барта, а Барт відзначив Нібура як «достойного опонента» [Bingham 1961: 337]. Головна розбіжність між Бартом і Нібуром полягала у відношенні до теологічної перспективи. Для Барта вона була переважно догматичною, а для Нібура – етичною та апологетичною. Також культурний контекст обох теологів відрізнявся: якщо в Європі «теологія кризи» шукала можливості звільнити християнську теологію від ототожнення з колапсуючою культурою, то криза в Америці підштовхнула Нібура відділити теологію від зв'язків з «м'яким утопізмом» ліберальної культури.

Нібур розпочав полеміку з Бартом у 1928 році, з огляду праці «Слово Бога та богослов'я», яка першою з книг Барта була переведена та видана англійською мовою. В ті часи Нібур частково тримався ліберальних поглядів, і це допомагає краще зрозуміти його критику Барта. У огляді, який називається «Барт – апостол Абсолюту», Нібур між іншим хвалить Барта за «зауваження трагедії в релігії як цілісного засобу проти поверхневого оптимізму, що панує у більшості сучасних теологій» [Robertson 1959: 144]. Але далі він запитує, чи не зависоку ціну платить Барт за «релігійні переваги своєї теології» [Robertson 1959: 145]. Далі Нібур пише, що за своєю реакцією на суб'єктивізм та релятивізм ліберальної теології, догматика Барта є або новим фундаменталізмом, або старою ортодоксією. Нібур критикує теологію Барта: «Для того, щоб уникнути релятивізму теології, яка ґрунтується і коригується біологією, психологією, суспільствознавством, філософією та будь-якою іншою галуззю знань, ми приймаємо теологію, яку не можна підтвердити жодним чином, крім того, що вона відповідає люд-

ським потребам. Це жалюгідна перемога. Релятивізм можна здолати, але ціною нового і більш жахливого суб'єктивізму. Звідки ми можемо знати, що людська потреба, яку задовольняє такий вид релігії, насправді не є насправді надто хворобливою совістю?» [Robertson 1959: 145].

Цей уривок демонструє всю глибину конфлікту між Бартом і Нібуром. З одного боку, Барт вірив у догматичне завдання теології, проголошуючи, що Бог пізнається в історії через Його дії та самовиявлення, та заперечуючи будь-який зв'язок між вірою та культурою. З іншого боку, Нібур вірив у те, що одкровення Бога у Христі може та повинне бути підтвердженим у взаємозв'язку між вірою та культурою. Він пише: «Ми можемо позбутись релятивізму і невпевненості тільки накопиченням досвіду після досвіду, перевіряючи гіпотезу на протипагу гіпотезі, коригуючи помилки через розгляд нових перспектив, і наостанок дозволяючи досвіду раси визначати досвід індивіда» [Robertson 1959: 145].

У 1948 році в Амстердамі Барт написав звернення до Асамблеї, яке називалось «Ніякого християнського плану Маршалла», де він наполягав на тому, що церква не має ніякої політичної чи економічної системи, яку можна запропонувати світові. У відповідь, в жовтні 1948 року, Нібур опублікував статтю у журналі «Christian Century», під заголовком «Ми – люди, а не Бог» [Bingham 1961: 340]. У ній він доводив, що жодний християнин не може сперечатись з твердженням про те, що Церква стверджує своє існування через викриваючу та відроджуючу силу Християвлення, але цікавився, які саме висновки повинні зробити люди з цього сповідання віри. Чи може наголос, який ставить Барт, хоч трохи допомогти християнину у вирішенні повсякденних проблем? Чи не знецінює він пророчу функцію церкви до

народів? У такий спосіб Нібур звинувачував теологію Барта у недоцільності та непрактичності з точки зору християнської етики.

Така гостра полеміка призвела до повного розриву стосунків між Бартом та Нібуром. У 1956 році Нібур написав ще одну статтю «Чому Барт мовчить щодо Угорщини?», але Барт на неї не відповів. У 1960 році Нібур підвів підсумок своїм відносинам з Бартом і написав: «Барт вже давно не впливає на мої думки... Те, що лютеранська ортодоксія XVII століття зробила з Лютером за сто років, Барт спромігся зробити із своїми думками за декілька десятиліть» [Bingham 1961: 344].

Але ці розбіжності у поглядах та позиціях теологів неоортодоксії були пов'язані з тим, що кожен з них сповідував переконання відповідно до свого бачення проблем, які розділяли суспільство. І так само, на них мала вплив американська та європейська культурна атмосфера, у якій вони працювали. Нібур писав: «якщо Барт є Тертуліаном нашого часу, який відкидає онтологічні припущення через страх, що вони затьмарять або послаблять кериґму Євангелія, то Тілліх є Оригеном нашого часу, який намагається пов'язати послання Євангелія до дисциплін нашої культури, та до всієї історії культури в цілому» [Kegley 1952: 217].

З усіх неоортодоксальних теологів, позиція Нібура найбільш схожа на позицію Бруннера. З цього приводу Нібур писав: «Я можу сказати, що богословські позиції Бруннера близькі до моїх, і саме їм я зобов'язаний більше, ніж будь-яким іншим. Я кажу це, незважаючи на те, що в останні роки наші позиції досить широко розійшлися, через все більше сприйняття їм, а мою відмову від, поняття природного закону» [Kegley 1961: 431-432].

Щодо позицій Нібура і Бульмана, то вони розходяться у дискусії щодо концепції «міфу». Насамперед, ця концепція важлива для обох теологів. Нібур був занепокоєний тим, щоб його розуміння «міфу» не було інтерпретоване як редукація християнства до рівня іншої філософії релігії. Він звинувачував Бульмана у недостатній увазі щодо розрізнення між «донауковими міфами» та «міфами постійної дійсності». Більше того, Нібур не схвалював використання самого поняття «міфу» через небезпеку «проєкту з деміфологізації Біблії, який пропонує звести біблійне одкровення до рівня вічних незаперечних істин, які не потребують будь-яких екзистенційних зустрічей між Богом і людьми» [Kegley 1961: 439]. У цьому контексті він має на увазі саме Бульмана.

Але незважаючи на всі вказані розбіжності та різницю поглядів, вищезгаданих богословів школи неоортодоксії об'єднує ставлення до епохи. Всі вони народились у XIX столітті. Всі почали свою діяльність в кінці Першої Світової війни. Всі вони, хоч і різними шляхами, почали реконструкцію ліберальної теології XIX століття, через необхідність відповідати на виклики післявоєнної та індустріальної епохи. Їхні шляхи призвели до виникнення неоортодоксії, яка певний час мала формуючий вплив на філософську і теологічну думку Європи та Америки. Лієтт визначає п'ять основних напрямків, які представляли загальний інтерес у неоортодоксії [Leatt 1973: 93-94].

Першим напрямком є визначення теології одкровення як такої, де Богопізнання відбувається через самовідкриття Бога у Христі. Це був радикальний відхід від позицій Шлеєрмахера, який наголошував на загальному характері християнської віри і формулював доктрину як

В. Бринов. Зв'язок християнського реалізму Рейнхольда Нібура...

окреме визначення людської релігійної свідомості у її християнській формі.

Другим напрямком є переосмислення біблійної теології. Біблійні книги вважаються носіями керигми, послання про спасіння, в яке потрібно повірити. Головною проблемою послання стає питання, як донести Євангеліє.

Третім напрямком є наголос на історичному контексті теологічної традиції, який відкриває богослов'я не тільки в ідеях та книгах, але також в історичних подіях. У Нібура це були Гіффордські лекції з історичного аналізу християнської антропологічної доктрини. У Барта – праця «Протестантська думка: від Руссо до Річля». Бультман застосовував історичний метод в екзегезі Нового Заповіту тощо.

Четвертим напрямком є пов'язаність сучасної неоортодоксальної теології із здобутками Реформації. Праці Мартіна Лютера і Жана Кальвіна стали тим підґрунтям, яке допомогло переосмислити та змінити позиції ліберальної теології, проти якої виступали неоортодоксальні теологи.

П'ятим здобутком є екуменічний наголос в неоортодоксальній теології. Теологи почали закликати церкви до об'єднання та пошуку спільного. Ліетт зазначає, що Брунера турбувало не різномаяття церков в середині однієї країни, а те, що церкви між собою при порівнянні були невідповідними [Leatt 1973: 94]. Нібур поділяв цю точку зору, і вважав, що справжнім завданням християнської церкви сьогодення є «сприяння діалогу між біблійною вірою і всіма дисциплінами сучасної культури і надії, що одного дня можна буде досягнути творчого поєднання між ними» [Bingham 1961: 355].

Висновки та перспективи дослідження. У статті було розглянуто передумови розвитку християнського реалізму.

лізму та його основні методологічні положення. Зазначено історичну контекстуалізованість християнського реалізму. Визначено, що до розробки ідей християнського реалізму Нібура спонукали пережитий життєвий досвід практичного служіння та розчарування у гуманістичних ідеях ліберальної теології XIX століття. Продемонстровано, що основний метод християнського реалізму полягає у протиставленні ідеального та реального, демонстрації конфлікту між ними і подальшому усуненні цієї напруженості. Встановлено, що з точки зору християнського реалізму християнство є дуальною етично-метафізичною системою, де етичні положення базуються на метафізичному фундаменті. Описано ідеалізм, реалізм та цинізм як основні етичні критерії християнського реалізму. Продемонстровано історичний зв'язок між політичною теологією Рейнхольда Нібура та Августина.

Зазначено спорідненість ідей Нібура та провідних представників неоортодоксії: Карла Барта, Пауля Тіллиха, Еміля Бруннера та Рудольфа Бультмана. Описано полемічні відносини між Нібуром і Бартом. Зазначено, що головна розбіжність між Бартом і Нібуром полягала у відношенні до теологічної перспективи: для Барта вона була переважно догматичною, а для Нібура – етичною та апологетичною. Зазначено, що найбільш близькою до теологічної позиції Нібура є теологія Бруннера, але розбіжності між ними полягали у ставленні до природного закону. Зазначено, що розбіжність між Нібуром та Бультманом полягала в інтерпретації концепції міфу. Крім того, згадано п'ять головних здобутків неоортодоксії для теологічної думки XX століття: визначення теології одкровення як концепції Богопізнання, переосмислення біблійних текстів як носіїв керигми, істо-

В. Бринов. Зв'язок християнського реалізму Рейнхольда Нібура...

рична контекстуалізація теологічної традиції, переосмислення ідей Реформації, екуменічний наголос у теології.

Подальші перспективи дослідження полягають в інтерпретації ідей християнського реалізму та неоортодоксії як відповідей на сучасні актуальні питання українського суспільства. Свого часу ідеї неоортодоксії були саме шляхом подолання суспільних та теологічних криз через історичне та контекстуальне переосмислення ідей християнських філософів та теологів минулого.

Список літератури

Bingham, J. (1961). *Courage to Change: an introduction to the life and thought of Reinhold Niebuhr*. New York: Charles Scribner's Sons.

Kegley, C. W., Bretall, R. W. (eds). (1952). *The Theology of Paul Tillich*. New York: The Macmillan Company.

Kegley, C. W., Bretall, R. W. (eds). (1961). *Reinhold Niebuhr: his religious, social and political thought*. New York: The Macmillan Company.

Leatt, V. J. (1973). *History in the theological method of Reinhold Niebuhr*. Thesis for Doctor of Philosophy, University of Cape Town.

Niebuhr, H. R. (1959). *The Kingdom of God in America*. New York: Harper & Row Publishers.

Niebuhr, R. (1953). *Christian Realism and Political problems*. New York: Charles Scribner's Sons.

Niebuhr, R. (1928). *Does Civilization Need Religion*. New York: The Macmillan Company.

Niebuhr, R. (1965). *Man's Nature and His Communities*. New York: Charles Scribner's Sons.

Niebuhr, R. (1960). *Moral Man and Immoral Society*. New York: Charles Scribner's Sons.

Robertson, D.B. (ed.). (1959). *Essays in Applied Christianity*. New York: Meridian.

References

Bingham, J. (1961). *Courage to Change: an introduction to the life and thought of Reinhold Niebuhr*. New York: Charles Scribner's Sons.

Kegley, C. W., Bretall, R. W. (eds). (1952). *The Theology of Paul Tillich*. New York: The Macmillan Company.

Kegley, C. W., Bretall, R. W. (eds). (1961). *Reinhold Niebuhr: his religious, social and political thought*. New York: The Macmillan Company.

Leatt, V. J. (1973). *History in the theological method of Reinhold Niebuhr*. Thesis for Doctor of Philosophy, University of Cape Town.

Niebuhr, H. R. (1959). *The Kingdom of God in America*. New York: Harper & Row Publishers.

Niebuhr, R. (1953). *Christian Realism and Political problems*. New York: Charles Scribner's Sons.

Niebuhr, R. (1928). *Does Civilization Need Religion*. New York: The Macmillan Company.

Niebuhr, R. (1965). *Man's Nature and His Communities*. New York: Charles Scribner's Sons.

Niebuhr, R. (1960). *Moral Man and Immoral Society*. New York: Charles Scribner's Sons.

Robertson, D.B. (ed.). (1959). *Essays in Applied Christianity*. New York: Meridian.